

ישראל ויהדות ארצות־הברית: להתרחב מעבר לקבוצת הליבה¹

אואן אלתרמן

זה עשורים רבים מתמקד היעד להשגה (יישוג) בקרב יהודי ארצות־הברית בחיזוק קבוצת הליבה של קהילת יהדות ארצות־הברית. ככל שהיהודים הלא־אורתודוקסים התרחקו בהדרגה מאורח חיים יהודי דתי, כך השקיע הממסד מיליארדים בניסיונות להגיע אליהם דרך מרכזי קמפוסים, תנועות נוער, מסעות לישראל ותוכניות אחרות. המציאות הדמוגרפית הנוכחית מכתיבה התייחסות נוספת: מצד אחד, גיוס המגזרים הצומחים המוגדרים כבעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות", ומנגד, מהלכים להגברת מעורבות החרדים בנדבנות השוטפת ובאקטיביזם הפרו־ישראלי. מגזרים צומחים אלה חייבים להפוך ליעד להשגה. הגיעה העת שיהדות ארצות־הברית וישראל יצאו מגבולות קבוצת הליבה.

מילות מפתח: יהודי אמריקה, רקע יהודי, חרדים, יעד להשגה (יישוג)

מבוא

הדימוי של היהודים האמריקאים בעיני ישראלים רבים מאופיין בקווים מוגדרים. על פי הדעה הרווחת מדובר באשכנזים תושבי הפרוורים בני המעמד הבינוני־גבוה, השולחים את ילדיהם לבית ספר עברי הנמצא בבית הכנסת המקומי של הזרם הרפורמי או הקונסרבטיבי. יהודים אמריקאים אלה מעניקים בנאמנות תמיכה (והמחאה) ל"קמפיין החירום" העדכני עבור ישראל ונוכחים בקהל כאשר נציגים מהממסד הישראלי מגיעים לשאת דברים, וילדיהם משמשים לעתים מושא לסאטירה ישראלית.²

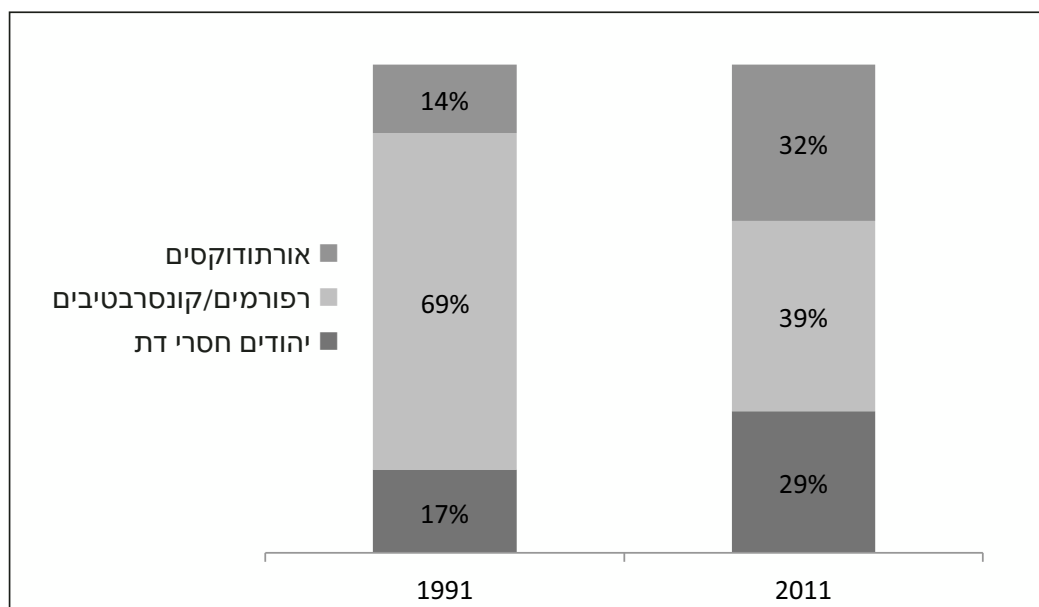
ישנם עדיין מיליוני יהודים אמריקאים כאלה, אך עתידם עגום. על פי סקר 2013 של מכון הסקרים Pew שהיווה ציון דרך, הוכח שוב שמספרם מצטמצם.

ד"ר אואן אלתרמן הוא עמית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי

הירידה במגזר זה מציבה אתגרים למדיניות הביטחון הלאומי של ישראל. המאמר הנוכחי משרטט אתגרים אלה וכן דרכי מענה עבורם מצד ישראל. קבוצת הליבה של יהדות ארצות־הברית מתכווצת, וישראל חייבת להרחיב את גבולות פעילותה מעבר לקבוצה זו. ככלל, פירוש הדבר הוא לגייס את המגזרים הצומחים של בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות", ולהושיט יד לחרדים האמריקאים. מאמר זה מסביר מדוע וכיצד.

הבעיה: התכווצות הליבה

באוקטובר 2013 פרסם מכון המחקר Pew את המחקר המיוחל על אודות יהדות ארצות־הברית³ והממצאים עוררו חרדה בקרב יהדות העולם, שאינה חדשה, כמובן. מחקרים דמוגרפיים על יהדות ארצות־הברית מעוררים חרדה כבר עשרות שנים, משום שהם שבים ומראים את הירידה במספר היהודים האמריקאים שאינם אורתודוקסים. אולם, קצב הירידה לא גילה סימני בלימה על פי סקר Pew מ־2013, ואפילו נראו סימני האצה. לא פחות מ־72% מיהודי ארצות־הברית הלא־אורתודוקסים, שהם ילדיהם ונכדיהם של דור היהודים שהיגרו לאמריקה, נשואים כיום בנישואים מעורבים.⁵ התנועה הקונסרבטיבית מזדקנת ומצטמצמת,⁶ ועולה מספרם של בעלי הזיקה הרופפת ליהדות.⁷ ההשלכות הדמוגרפיות של שינויים אלה כבר גלויות לעין בניו יורק, כפי שניתן לראות בתרשים 1.⁸

תרשים 1: שינויים בהשתייכות (סקר ניו יורק)

נתוני סקר ניו יורק מנבאים את העתיד. לדברי הדמוגרף הבכיר סטיבן מ' כהן, "את הצניחה במספר היהודים במרכז הספקטרום של הזהות ניתן לראות כיום רק בקרב

ילדים וצעירים. אולם בעשורים הקרובים, תופעה לא רצויה זו של מספר ילדים מועט במשקי הבית תהפוך בהדרגה לבולטת, ברורה וגלויה יותר. במילים אחרות, מספר היהודים הלא־אורתודוקסים בגיל העמידה המעורבים בחיים היהודיים צפוי לצנוח בצורה חדה בעשרים עד ארבעים השנים הבאות.⁹ בראיון ל'ניו יורק טיימס' הוסיף כהן כי המספרים מצביעים על "ירידה חדה באוכלוסייה הלא־אורתודוקסית במחצית השנייה של המאה ה־21".¹⁰ או, כפי שהוא והחוקר הבכיר ג'ק ורטהיימר מנסחים זאת, "היהודים האמריקאים עומדים כיום על שפת מצוק דמוגרפי".¹¹ לקריסה הדמוגרפית השלכות משמעותיות על מדיניות הביטחון הלאומי של ישראל. יהודים אמריקאים לא־אורתודוקסים בעלי זיקה הדוקה ליהדות היו במשך עשרות שנים השותפים הטבעיים של הממסד הישראלי, סלע התמיכה ביחסי ישראל והתפוצות וציר מרכזי בפעילות הפוליטית הפרו־ישראלית בארצות־הברית. היו גם קבוצות אחרות ובמיוחד נוצרים אוונגליסטים, שאיחדו כוחות עם הלובי הישראלי בעשורים האחרונים, אולם התמיכה של יהודי ארצות־הברית היוותה את בסיס השותפות הנוח ביותר עבור ישראל: הם חיים ברווחה כלכלית, חילונים ברובם, מאוחדים מכוח סולידריות יהודית, מוקירים את ישראל בנוגע לעמדות מדיניות־פוליטיות ומקושרים לשתי המפלגות הקיימות בארצות־הברית. אם קבוצה זו תיחלש ותצטמצם, הדבר עלול להקשות על ישראל בניהול יחסיה עם ארצות־הברית – המהווים נכס אסטרטגי מרכזי.

נוחות הקשר עם יהדות ארצות־הברית הלא־אורתודוקסית הובילה את הממסד הישראלי להכפיל את מאמציו לחזק את מעמדה. ההשקעה בפרויקט 'תגלית'¹² הכיוון החדש של הסוכנות היהודית¹³ וההקמה (ואף היישום) של 'היוזמה המשותפת לממשלת ישראל ולעם היהודי בתפוצות'¹⁴ – כולם מעידים על אסטרטגיה מרכזית של חיזוק יהדות ארצות־הברית הלא־אורתודוקסית. באמצעות פעילות זו פוסע הממסד הישראלי לתוך שדה חרוש היטב, שארגונים יהודיים אמריקאיים זורעים בו זה עשרות שנים: השקעה בתוכניות המחזקות את הזהות היהודית בקרב בני הקהילה הלא־אורתודוקסית, בתקווה לעורר תחייה.

אסטרטגיה זו נעשתה דומיננטית מאוד בעולמה של יהדות ארצות־הברית, כך שמרבית היוזמות המשמעותיות במוסדותיה נכללות בה: בתי ספר, בתי כנסת, מחנות קיץ, מרכזים קהילתיים, מסעות לישראל, תנועות נוער ומרכזים בקמפוסים. אפילו היוזמות החדשות ביותר אינן חורגות מהחשיבה הקונוונציונלית.¹⁵ דומיננטיות זו מסמאת את עיניהם של גורמים מרכזיים, ומונעת מהם לחשוב מחוץ לקופסה האסטרטגית ולהבחין בחלופות אסטרטגיות אפשריות.

מובן שיש ערך לגישת חיזוק הליבה: לאור חשיבותה של הקהילה היהודית־אמריקאית הלא־אורתודוקסית, ישראל בחוכמתה אינה מוותרת עליה. אולם גם לחיזוק קבוצת הליבה יש מגבלות ועד כה, שלושה עשורים ומיליארדי דולרים

של השקעות לא הצליחו להפוך על פיה את מגמת הירידה בכל מדד אסטרטגי משמעותי הקשור לקהילה זו. הסתמכות על אסטרטגיית היישוג בלבד כרוכה בסכנה שישאל תיוותר חשופה ל"מצוק דמוגרפי" – שייתכן כי הוא בעיקר בלתי־נמנע מבחינה סוציולוגית – וללא כל חלופה אסטרטגית עבור יהדות ארצות־הברית. מסיבה זו חייב הממסד הישראלי לבחון גם כיוונים אחרים, בנוסף לאסטרטגיית היישוג כלפי היהודים הלא־אורתודוקסים. המאמצים לפתח תמיכה בקרב הנוצרים האוונגליסטים ובקבוצות של מיעוטים ואחרים הם צעדים בכיוון זה. אולם אפילו צעדים אלה מתעלמים מהצורך החיוני לפתח קשרים בקרב יהודי ארצות־הברית, ועם אותם שותפים לדרך בעלי רקע או קרבה רגשית הקושרים אותם ליהדות. תמיכה מצד יהודים מספקת דבר־מה שלא ניתן למצוא בקהילות אחרות, מבחינת העומק והיציבות של המחויבות.¹⁶ יתרה מכך, מהלכי מדיניות מחושבים מצד הממסד היהודי־אמריקאי והישראלי יכולים לסייע במידה ניכרת למקסם את התמיכה הכספית מצד יהודי ארצות־הברית ככלל, ולא רק מהקהילה הלא־אורתודוקסית הצרה. על רקע דברים אלה, הנתונים של סקר Pew מצביעים על שני כיוונים מבטיחים לפחות. ה"מרכז" או ה"ליבה" של הקהילה אולי מתכווצים, כפי שרבים מקוננים, אולם שני "הקצוות" מתחזקים. מצד אחד, קבוצה מפוזרת למדי של אמריקאים בעלי "רקע יהודי" או "זיקה ליהדות", ומצד שני הקהילה המלוכדת יותר של החרדים האמריקאים, ובשניהם מסתמנת צמיחה מרשימה ביותר, על פי הסקר. שתי קבוצות אלה מאופיינות גם בכיסים מבוססים של תמיכה בישראל, הבשלים להוות יעד לממסד בירושלים ובניו יורק לשם השגת תמיכה מאורגנת. מאמר זה מבקש להציג את הטיעון בעד פעולה כזו ולא להסתפק ברעיון, אלא להציג המלצות מדיניות רחבות.

מעבר לקבוצת הליבה: בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות"

עשורים של נישואים מעורבים והתבוללות שחקו את קבוצת הליבה המקורית של יהדות ארצות־הברית, אך יש בכך גם תקווה לעתיד: מיליוני אמריקאים שאינם מגדירים עצמם כיהודים, אבל יש להם קשר משפחתי או זיקה אחרת ליהדות. זוגות מעורבים הביאו לעולם מאות אלפי ילדים שאינם יהודים, אך יש להם קשר ליהדות

הנתונים של סקר Pew מצביעים על שני כיוונים מבטיחים לפחות. שני "הקצוות" מתחזקים. מצד אחד, קבוצה מפוזרת למדי של אמריקאים בעלי "רקע יהודי" או "זיקה ליהדות" מצד שני הקהילה המלוכדת יותר של החרדים האמריקאים, ובשניהם מסתמנת צמיחה מרשימה ביותר

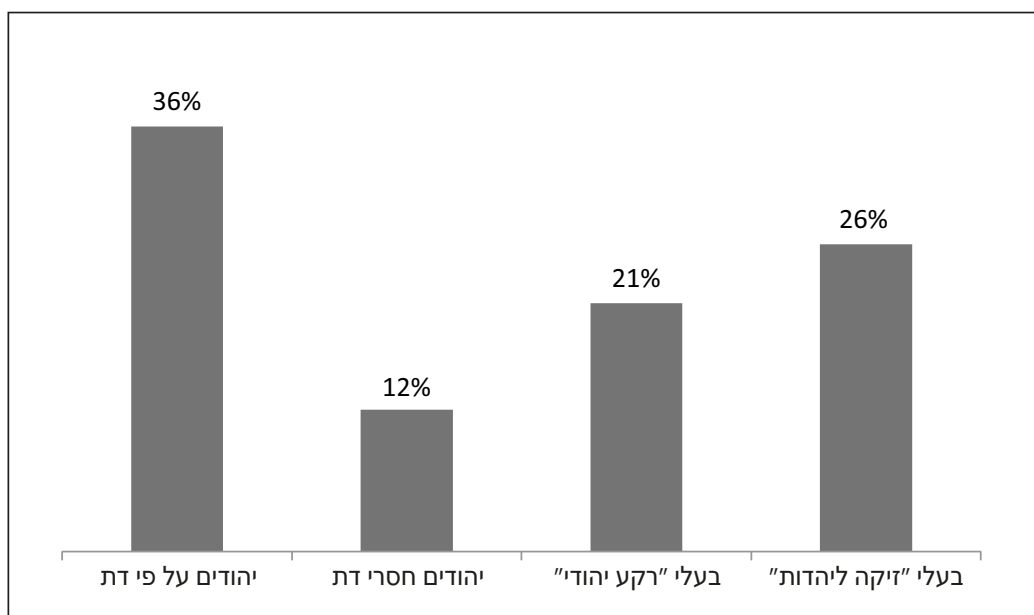
דרך המורשת היהודית של משפחותיהם. לבני הזוג הלא־יהודים יש קשר ליהדות באמצעות נישואיהם ודרך משפחות בני הזוג היהודים. יותר ממיליון אמריקאים נוספים השיבו לסוקרים שגם הם חשים קשר רגשי מיוחד ליהדות, גם אם הם אינם

מגדירים עצמם כיהודים. קבוצות אלה מבססות בהדרגה נוכחות משמעותית בחיים האמריקאיים, ומעידות על כך שכשם שיהודים נטמעו באמריקה, גם אמריקאים נטמעו בצורה מסוימת ביהדות.

סקר Pew 2013 מזהה ומגדיר שתי קבוצות ייחודיות של אמריקאים שהם עצמם אינם יהודים, אולם יש להם חיבור מיוחד ליהדות:¹⁷
א. בעלי "רקע יהודי": אמריקאים שיש להם הורה יהודי, אך אינם (או כבר לא) מגדירים עצמם כיהודים.

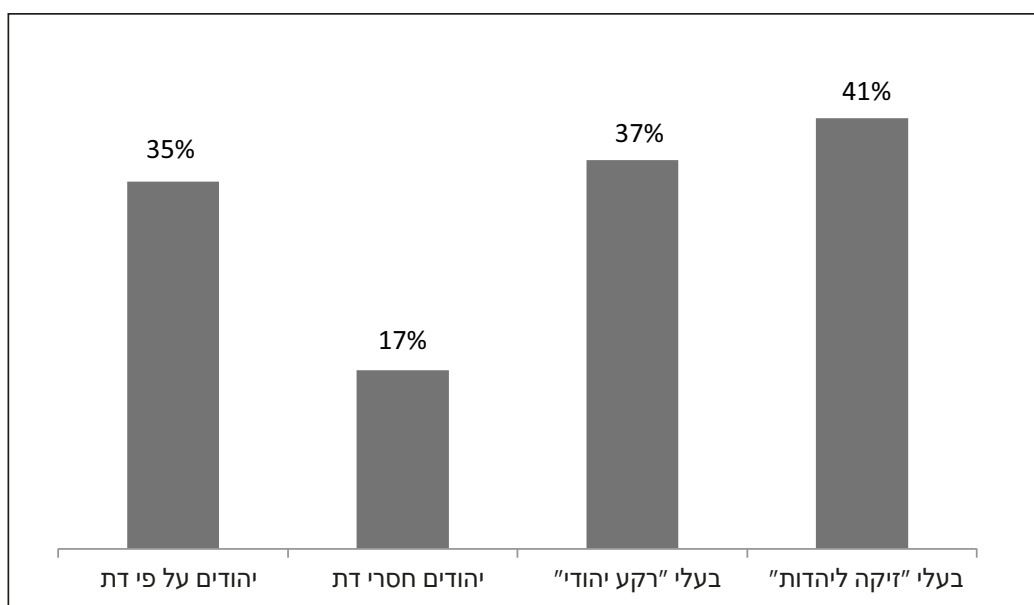
ב. בעלי "זיקה ליהדות": אמריקאים לא־יהודים שאין להם הורה יהודי, ובכל זאת רואים עצמם מחוברים ליהדות בדרך כלשהי. חיבור זה מגוון ונע מאלה שמצהירים כי "ישו היה יהודי", ועד אלה המציניים שיש להם בן/בת זוג יהודים או סבים וסבתות יהודים.¹⁸ לעומת החיבור של בעלי "רקע יהודי" הנובע מקשר משפחתי, כאן מדובר בחיבור שפעמים רבות נובע מתוך בחירה והזדהות. השילוב של שתי קבוצות אלה של בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות" עצום בגודלו. המספרים צמחו במידה כה רבה, עד ש־3.6 מיליון האמריקאים הבוגרים הנכללים בקבוצה זו משתווים כמעט למספר האמריקאים הבוגרים הנכללים בקבוצת הליבה עצמה – כ־3.7 מיליון אמריקאים המוגדרים כיהודים על פי הדת ואינם אורתודוקסים.¹⁹ לא פחות מ־1.5% מכלל האוכלוסייה הבוגרת בארצות־הברית משתייכים לאחת משתי הקבוצות – בעלי "רקע יהודי" (1%) או "זיקה ליהדות" (0.5%).²⁰ קבוצות מגוונות אלה שונות גם מבחינה פוליטית ומתפצלות בין דמוקרטים לרפובליקנים.²¹ פיצול זה קיים אפילו בתוך קבוצת בעלי ה"זיקה ליהדות", שמספרם הרב של נוצרים אוונגליסטים הנכללים בה אמור היה להטות את הכף לצד הרפובליקנים.

בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות" מפגינים חיבור חזק למדי ליהדות ולמוסדות יהודיים, באופן שמבדל אותם מכלל האמריקאים הלא־יהודים. מעל רבע מהם (כ־972,000 איש) תרמו לארגון יהודי ב־2012 – השנה שקדמה לסקר.²² קבוצות אלה מראות גם חיבור רגשי חזק לישראל (תרשים 2).²³

תרשים 2: שיעור ה"מחוברים מאוד" לישראל

חלקים גדולים מתוך בני שתי הקבוצות סבורים כי ארצות־הברית "אינה תומכת מספיק" בישראל. באופן מפתיע מאוד, חלקם של המשיבים מקרב בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות" הסבורים שארצות־הברית אינה תומכת מספיק בישראל גדול אפילו מחלקם של הסבורים כך בקרב בני קבוצת הליבה (תרשים 3).²⁴

תרשים 3: שיעור המשיבים שארצות הברית "אינה תומכת מספיק" בישראל

למרות הקשר המוצהר של שתי קבוצות אלה ליהדות ולישראל, הממסד היהודי־אמריקאי וישראל אינם פועלים באופן רציני כדי לגייס ולארגן קבוצת ענק זו. חלק ניכר מתוך קבוצת בעלי "זיקה ליהדות" הם כנראה נוצרים אוונגליסטים,²⁵ ולכן מעורבים בסוגיות הקשורות לישראל דרך מוסדות אוונגליסטיים. מלבד זאת, לא קיימת שום מסגרת ארגונית העוסקת בזיהוי או בגיוס תמיכה בקרב אנשים בעלי "רקע יהודי" או "זיקה ליהדות". מצב זה מותיר פוטנציאל תמיכה משמעותי שאינו מגויס. אילו הוקמה רשת שהייתה מביאה קבוצות אלה להפגנות, מעודדת את חבריהן לפעול לטובת מדיניות פרו־ישראלית או להצטרף לאלה שכבר תורמים לארגונים יהודיים – עשויים היו להיות לכך יתרונות משמעותיים, ומנקודת המבט של ישראל – גם חשיבות אסטרטגית.

לדוגמה, נניח שקיימת רשת של "אמריקאים בעלי רקע יהודי" המארכת סמינרים וקורסים בנושאי יהדות, מגייסת כספים למען מטרות יהודיות, מעניקה חסות לצורך סבסוד חלקי של מסעות ישראל, וכוללת מרכיב של גיוס פוליטי פרו־ישראלי. רשת כזו יכולה ליצור רושם של קבוצות אוכלוסייה אלה יש השפעה הגדולה מסכום חלקיה, שכן ארגון חוסך את עלויות החיפוש והשגת המידע עבור כל מי שמבקש להפוך לפעיל פוליטי או לנדבן, וכך מעודד גם את בעלי העניין המועט להצטרף לפעילות.

במאמץ לארגן ולגייס תמיכה מקבוצות של בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות", אפשר לאמץ רעיונות מההצלחה הארגונית של 'ארגון הקהילה הישראלית־אמריקאית' (IAC). גם שם, מאמץ מרוכז הצליח לארגן קבוצה שלא הייתה מלוכדת.²⁶ 'ארגון הקהילה הישראלית־אמריקאית' הפגין את כוחו ואת הפוטנציאל שלו כבר בשלב מוקדם יחסית של פעילותו.²⁷ כך, גם של ארגון בעלי "זיקה ליהדות" יכול להפוך לשחקן רלוונטי ואפילו מרכזי בזירה היהודית־אמריקאית, וביצירת מוקדי תמיכה בישראל ברחבי ארצות־הברית.

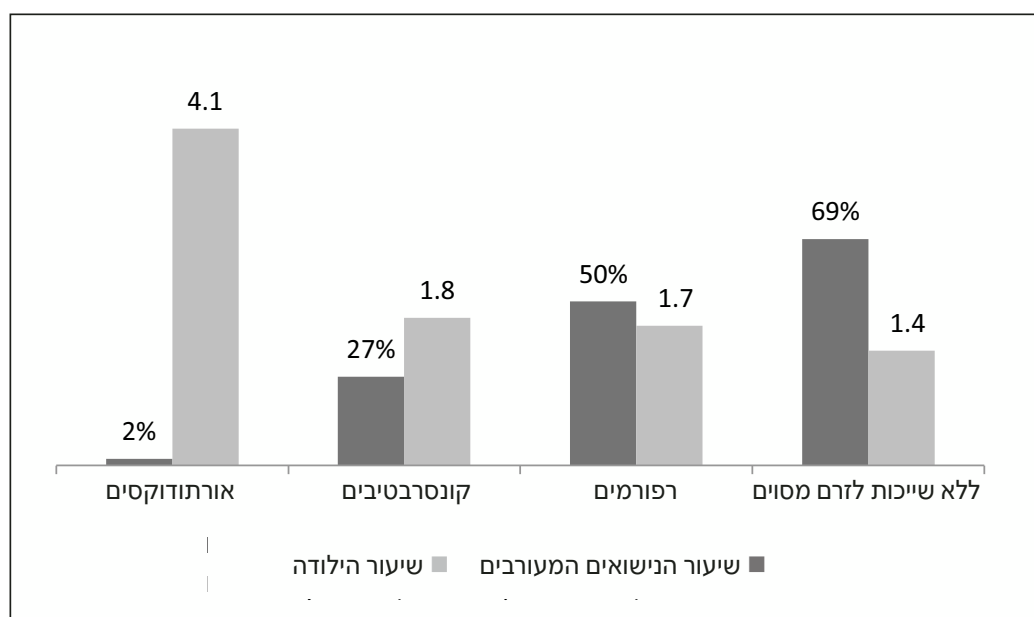
ייתכן שבקרב בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות", התפוקה תהיה נמוכה יחסית. ייתכן מאוד כי הסיכוי שאדם המגדיר עצמו כבעל "רקע יהודי" או "זיקה ליהדות" יתרום לארגונים יהודיים או יהיה מעורב באקטיביזם פרו־ישראלי נמוך יותר, בהשוואה לישראלי אמריקאי ואולי אפילו ליהודי אמריקאי בעל זיקה רופפת ליהדות. למרות זאת, מכיוון שהמספרים כה גדולים, כך גם הפוטנציאל. כאשר המאגר גדול, גם סיכויים נמוכים יכולים ליצור יתרון רב.

הפנייה לקבוצה כה גדולה ומפוזרת כרוכה באתגר מרכזי אחד לפחות: איתור קהל היעד. מכיוון שציבור בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות" אינו מאורגן, קשה לאתר אותו. צעד יעיל ראשון יהיה ליצור קשר עם אלה שכבר הזדהו: אותם 972,000 איש הנמנים עם אחת משתי הקבוצות, ואשר תרמו לארגונים יהודיים. פרטי הקשר שלהם מתועדים והם כבר הביעו עניין במעורבות.

מעבר לכך, אסטרטגיה של פנייה לקבוצות אלה תפיק תועלת מסקר מעמיק יותר, המיועד לזהות את אמצעי התקשורת האופייניים לציבור זה ואת המוסדות המזוהים עימו. לאור הממצאים תוכל הפנייה להתמקד באותם אמצעי תקשורת (בין אם מדובר בתקשורת המסורתית או ברשתות חברתיות) ובאותם מוסדות. בשל ההוצאה הצפויה מומלץ לאמץ גישה הדרגתית או לפתוח בפרויקט ניסיוני מקומי, אם כי היתרונות הטמונים בכך ליהדות ארצות־הברית ולישראל מצדיקים את העלויות.

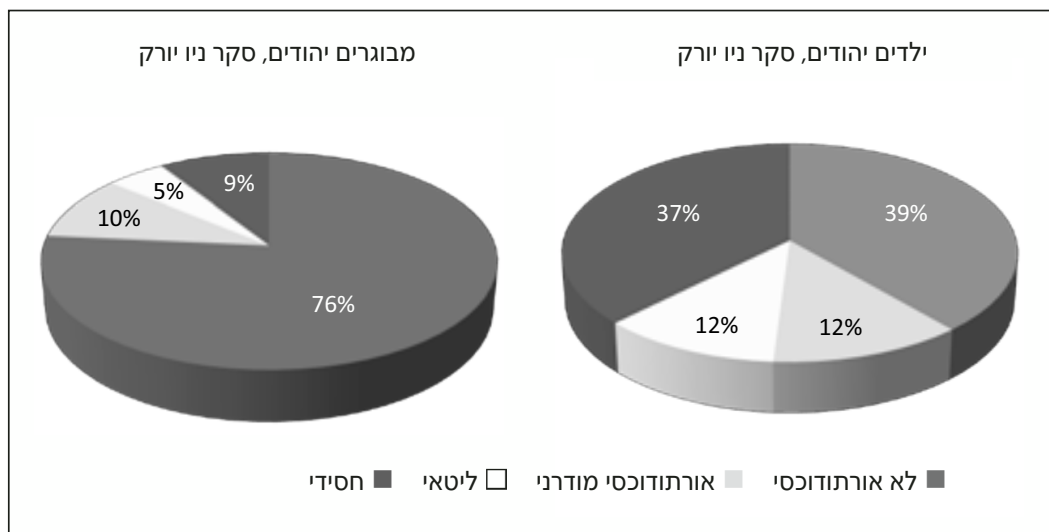
מעבר לקבוצת הליבה: כניסה לקהילה החרדית

במקביל להתכווצות הברורה של קבוצת הליבה הלא־אורתודוקסית של יהדות ארצות־הברית, מספרם של החרדים פורץ גבולות. בקהילה האורתודוקסית בכללותה, שיעורי הנישואים המעורבים נמוכים במידה רבה מאלה שבקרב הלא־אורתודוקסים, ושיעורי הילודה גבוהים הרבה יותר (תרשים 4).²⁸

תרשים 4: שיעורי הנישואים המעורבים והפרייון, לפי שיוך (2013)

מבחינת הפלח החרדי של הקהילה האורתודוקסית, שיעורי הילודה עדיין מטפסים.²⁹ הפערים בין שיעורי הנישואים המעורבים ושיעורי הילודה הובילו עם הזמן לעלייה דרמטית בגודלו היחסי של פלח החרדים בקרב יהודי ארצות־הברית בכלל, ובקרב הדורות הצעירים בפרט.³⁰ בניו יורק, כמעט מחצית מכל הילדים היהודים הם עתה חרדים.³¹ (תרשים 5).

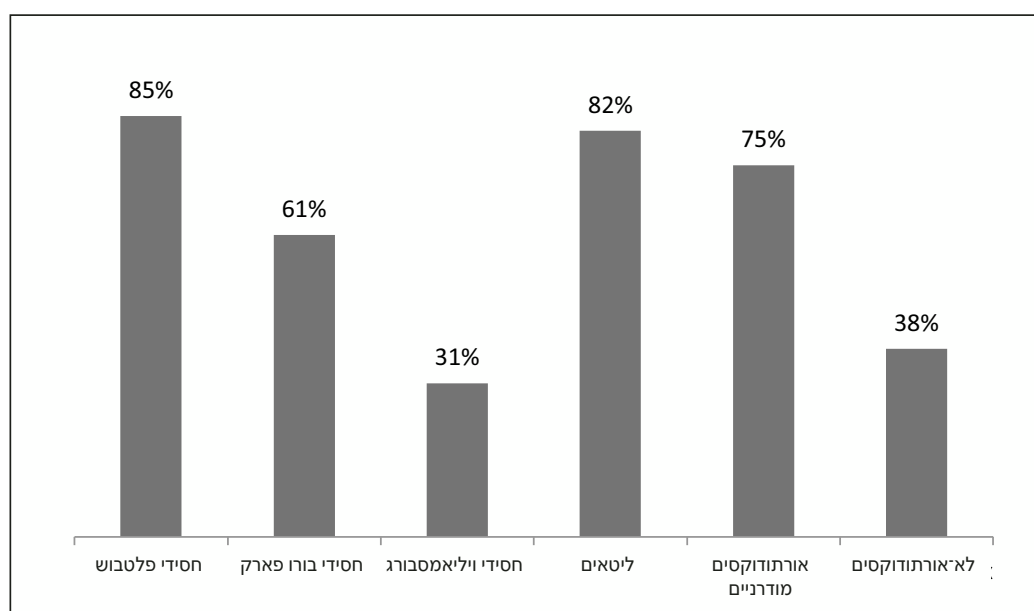
תרשים 5: מבוגרים וילדים יהודים, ניו יורק, 2011

למרות הגידול החרגי בממדיו, הממסד היהודי בארצות־הברית וב־ישראל לא השקיע במידה ניכרת במינוף מספרי החרדים הצומחים לצורך השתתפות רחבה יותר באקטיביזם פוליטי ובפעילות פרו־ישראלית במיוחד. לדוגמה, כחלק מתכנון ועידת הפסגה של 'היוזמה המשותפת לממשלת ישראל ולעם היהודי בתפוצות' בנובמבר 2013, הזמין משרד ראש הממשלה 120 "מנהיגים יהודים וגורמים רשמיים ישראלים בכירים" שכללו "נציגי קהילות וארגונים יהודיים, קרנות פילנתרופיות, חוקרים ואנשי רוח, יזמים, גברים ונשים, צעירים ומבוגרים מרחבי העולם".³² אך מהמגזר החרדי הזמינו המארגנים רק את אנשי חב"ד, והותירו מספר עצום של חרדים אמריקאים בחוץ.³³ דומה שהמוקד נותר רק בחיזוק קבוצת הליבה הלא־אורתודוקסית ובמעורבות הקהילה האורתודוקסית המודרנית.

השוליות של הקבוצות החרדיות עשויה להיות תוצאה של הומופיליה. השותפים המוסדיים המתאמים את יחסי ישראל עם יהדות ארצות־הברית משתייכים באופן מסורתי לקבוצת הליבה הלא־אורתודוקסית של יהודי ארצות־הברית. הרשתות של ראשי ארגונים אלה והחברים בהן מכוונות, מן הסתם, ליהודים אמריקאים לא־אורתודוקסים כמוהם, וכך נוצר אפקט של הומופיליה בבחירה.

ייתכן גם שהממסד היהודי־אמריקאי וישראל סבורים שחרדים מוכנים ומסוגלים במידה פחותה להיות מעורבים באקטיביזם פוליטי פרו־ישראלי: מוכנים פחות – בשל התפיסה שמידת החיבור של חרדים לפרויקט הפוליטי הנקרא 'מדינת ישראל' נמוכה בהשוואה לפלחים אחרים באוכלוסייה היהודית האמריקאית; מסוגלים פחות – משום שחרדים נתפסים כאמידים פחות ובעלי רמת השכלה נמוכה יותר בתחומי לימוד חילוניים.

תפיסות אלה עשויות להתגלות כבלתי־מדויקות, לפחות בחלקן. סקר Pew לא פירק את המגזר החרדי לחלקיו, אבל הסקר על יהודי ניו יורק משנת 2011 עשה זאת, והניב ממצאים מסקרנים המטילים ספק בהשקפות הרווחות לגבי חלק מהחרדים בארצות־הברית. לדוגמה, בקרב החרדים הליטאים (בני הישיבות)³⁴ נמצא כי כ־82% אמרו שהם "מחוברים מאוד" לישראל – שיעור גבוה יותר מאשר בכל קבוצת השתייכות כיתתית אחרת, לרבות האורתודוקסים המודרניים (שם עמד השיעור על 75%).³⁵ אפילו בקרב קבוצות רבות של חסידים בניו יורק, שיעורי ה"מחוברים מאוד" היו גבוהים: 85% בקרב חסידות פלטבוש ו־61% בקרב חסידות בורו פארק.³⁶ רק בויליאמסבורג, מקום מגוריהם של בני כת סאטמר האנטי־ציונים, המספרים היו נמוכים ועמדו על 31%³⁷ (תרשים 6).

תרשים 6: שיעור ה"מחוברים מאוד" לישראל, סקר ניו יורק

מספרים אלה אינם מייצגים בהכרח רק את הקשר המסורתי של החרדי לארץ־ישראל עצמה, אלא גם את החיבור למפעל המדיני של ישראל. לדוגמה, לפי הנתונים שניתח סקר Pew, 48% מהחרדים אומרים כי ארצות־הברית "אינה תומכת מספיק" בישראל – נתון גבוה יותר מכל קבוצה אחרת בסקר, למעט האורתודוקסים המודרניים.³⁸ הנתונים של Pew כוללים חרדים ליטאים וחסידים יחד, כך שהמספרים של הליטאים לבדם עשויים להיות גבוהים אף יותר.

החרדים הליטאים בניו יורק גם אמידים יותר מאשר נהוג לחשוב. לכ־11% ממשקי הבית יש הכנסה שנתית של 250,000 דולר ומעלה – סכום גבוה משל האורתודוקסים המודרניים בניו יורק, או היהודים הלא־אורתודוקסים בניו יורק.³⁹ נראה כי ניתוח נתוני סקר Pew מאוגוסט 2015 מאשר ממצא זה, ומציין כי 24%

ממשקי הבית החרדים מרוויחים מעל 150,000 דולר – סכום המשתווה כמעט להכנסה של היהודים הלא-אורתודוקסים.⁴⁰ חלק מהפער בהכנסה מתקזז אמנם בשל הוצאות משפחתיות גדולות יותר, אולם עדיין אפשר להניח כי נותרים די משאבים שניתן להפנותם למטרות פוליטיות פרו-ישראליות,⁴¹ או לתרומות לגופים יהודיים כלליים ולישראל.

ממצאי סקר Pew ובמיוחד סקר ניו יורק משנת 2011 מלמדים כי פלחים מסוימים לפחות מתוך הקהילה החרדית בשלים לפעילות פוליטית פרו-ישראלית, וראוי לבחון השערה זו. על הממסד לפנות לארגונים חרדיים רלוונטיים דוגמת 'אגודת ישראל באמריקה', ולקיים דיון פתוח בשאלה – האם וכיצד אפשר לטפח מעורבות חרדית בפעילות פוליטית יהודית כללית. ל'אגודה' יש ניסיון מסוים בפעילות פוליטית פרו-ישראלית, והיא הגיבה בחיוב⁴² להצעה זו. בין הרעיונות ניתן לחשוב על תדרוכים מצד פוליטיקאים ישראלים וגורמי ביטחון רשמיים בארצות-הברית ובישראל גם יחד, מסעות מיוחדים לישראל בזיקה פוליטית ובהתאמה מיוחדת לחרדים, ומפגשים פוליטיים עם חרדים המבקרים בישראל ועוסקים בלימודי דת. אמנם, זרמים חרדיים מסוימים יסרבו לפניות כאלה, אך הממסד הישראלי והיהודי-אמריקאי יכול להתחבר לחלקים בתוך המגזר ההטרוגני, שהם פתוחים יותר.

חשוב גם לשתף פעולה עם מנהיגים רוחניים ועם ראשי מוסדות חרדיים. מצד אחד, לנוכח הצטמצמות קבוצת הליבה של יהדות ארצות-הברית, הגברת המעורבות החרדית עשויה לתרום בצורה משמעותית לשימור מעמדה של יהדות ארצות-הברית ולביטחונה של ישראל. מנגד, רצוי שהמגזר החרדי יהיה מעורב מרצון ויחוש בנוח לגבי הדרכים שיבטאו מעורבות זו. אחת מהשאלות הרלוונטיות היא מבנית: האם ראוי שארגוני יהדות ארצות-הברית ישלבו חרדים במידה רבה יותר במועצות המנהלים שלהם ובוועדות, או שמא עדיף לתעל את האקטיביזם החרדי בנפרד, דרך ארגונים חרדיים נפרדים? יש לתת מענה לשאלות מרכזיות כאלה ואחרות.

שאלה נוספת נוגעת לתפקיד הפוטנציאלי של הארגונים האורתודוקסיים המודרניים וראשיהם בפנייה לחרדים. האורתודוקסים המודרניים עצמם מהווים קהילה צומחת חשובה לעתידה של יהדות ארצות-הברית, אך מכיוון שמספרם נמוך ממספר החרדים, והנתונים מלמדים שאורתודוקסים מודרניים רבים כבר מגויסים ומעורבים

חשוב לשתף פעולה עם מנהיגים רוחניים ועם ראשי מוסדות חרדיים. לנוכח הצטמצמות קבוצת הליבה של יהדות ארצות-הברית, הגברת המעורבות החרדית עשויה לתרום לשימור מעמדה של יהדות ארצות-הברית

מאוד במטרות יהודיות,⁴³ מאמר זה מתמקד במגזר החרדי של יהודי ארצות-הברית, ולא בהם. יחד עם זאת, האורתודוקסים המודרניים יכולים למלא תפקיד

ייחודי בפנייה לחרדים, בהיותם גשר בין קבוצת הליבה של יהדות ארצות־הברית המסורתית לבין המגזר החרדי.

עם הזמן יגלה הממסד היהודי־אמריקאי בכוחות עצמו את הפוטנציאל החרדי, ויבקש לממשו. ככל שיואצו השינויים הדמוגרפיים, כך יחפשו הארגונים נתיבי צמיחה פוטנציאליים, והמגזר החרדי יתגלה כמוקד טבעי. אולם, רצוי שמקבלי ההחלטות לא ימתינו לעיצוב המציאות על ידי הדמוגרפיה המשתנה, אלא עליהם להרחיק ראות ולפעול בצורה יזומה להכוונת ההיסטוריה. מעורבות פוליטית חרדית יכולה להציע יתרונות משמעותיים ליהדות ארצות־הברית, ויתרונות אלה יתעצמו ככל שיקדימו להתרחש.

מסקנות: קבוצת הליבה ומעבר לגבולותיה

השינויים הדמוגרפיים הסוחפים את יהדות ארצות־הברית בדור האחרון דרבנו מרוץ נלהב להשבת יהודים לא־אורתודוקסים לחיק הקהילה. השקעה של מיליארד דולר בבתי ספר, במחנות קיץ, בארגוני נוער, במרכזי קמפוסים ובמסעות לישראל לכדה את משאבי הקהילה ואת תשומת לבה. ראוי להמשיך באסטרטגיה של חיזוק קבוצת הליבה, אולם קבוצה זו אינה יכולה להיות המטרה היחידה בקרב יהדות ארצות־הברית, או המסלול היחידי לשימור היחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית. כדברי סטיבן מ' כהן, "נכון לעכשיו אנחנו מדברים על ארבעה זרמים ביהדות: אורתודוקסים, קונסרבטיבים, רפורמים ורה־קונסטרקטיבים. האם בעוד ארבעים שנה נדבר על ארבעה זרמים אחרים: אורתודוקסים חרדים, אורתודוקסים בני ישיבה, אורתודוקסים מודרניים ויהודים ליברלים?"⁴⁴ לאלה אפשר אולי להוסיף את הזרמים המתעוררים של בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות", שהתגבשו בצורה כה רופפת עד שחמקו גם מעיניהם של המומחים הטובים ביותר.

קבוצות של בעלי "רקע יהודי" ו"זיקה ליהדות" וכן החרדים יכולות לתרום רבות. המדיניות הנוכחית מסתכנת בכך שהיא מותירה את תרומתם מחוץ לתמונה, יחד עם היתרונות שיכולים לצמוח ממעורבות והתגייסות של קבוצות אלה באופן רציני. הממסד היהודי־אמריקאי וישראל יכולים לעשות הרבה יותר כדי לגבש ולגייס קבוצות אלה. הגיעה העת לצאת מעבר לגבולות הליבה.

הערות

- מאמר זה מבוסס ברובו על מצגת שפיתחו המחבר וקמרון ס' בראון לרגל הכנס השנתי של המכון למחקרי ביטחון לאומי לשנת 2014, ואשר הוצגה ב־28 בינואר 2014. המצגת זמינה בקישור <https://www.youtube.com/watch?v=jiWzJweSA2I> כל עדכון, שינוי או תוספת בתוכן המצגת נעשו על ידי המחבר בלבד.
- לדוגמה, ראו סרטון מתוך תוכנית הטלוויזיה "ארץ נהדרת", <http://vimeo.com/35660324>, (שודר ב־23 בינואר 2012). הפסקה שלעיל מופיעה בצורה זהה כמעט במאמר:

- אואן אלטרמן וקמרון בראון, "תמיכת הציבור האמריקאי בישראל משנה פניה", **עדכן אסטרטגי**, כרך 15, גיליון 4, ינואר 2013, עמ' 7-24.
- 3 Pew Research Center, A Portrait of Jewish Americans, October 1, 2013, <http://www.pewforum.org/files/2013/10/jewish-american-full-report-for-web.pdf> להלן: "Pew Study".
- 4 מנהיגים ואנשי תקשורת שאינם בקיאים בנושא נוטים, באופן מסורתי, לחלק את יהדות ארצות-הברית לשלוש קבוצות: אורתודוקסים, קונסרבטיבים ורפורמים. על פי סקר Pew ניכרת חלוקה לשלוש קבוצות מדויקות יותר: אורתודוקסים, "יהודים על פי הדת" שאינם אורתודוקסים ו"יהודים חסרי דת". הקטגוריה השלישית נגזרת מתוך ממצאי סקר Pew, שמצא כי משיבים רבים הגדירו עצמם כחסרי דת, ויחד עם זאת הגדירו עצמם כיהודים. הנתון הסטטיסטי 72% המופיע במאמר מתייחס לקטגוריות השנייה והשלישית יחד. אולם, כדי לתאר את קבוצת הליבה המסורתית של יהדות ארצות-הברית, נכון יותר להשתמש בקטגוריה השנייה: רק "יהודים על פי הדת" שאינם אורתודוקסים, המאופיינים ברמה גבוהה יותר של זיקה ליהדות, ומהווים את עמוד התווך המסורתי של הממסד היהודי-אמריקאי.
- 5 בקרב יהודים אמריקאים לא-אורתודוקסים שנישאו מאז שנת 2000, כ-72% התחתנו עם בן/בת זוג שאינם יהודים.
Gregory A. Smith and Alan Cooperman, "What Happens When Jews Inter marry?," Fact Tank, Pew Research Center, November 12, 2013, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/11/12/what-happens-when-jews-inter marry/>.
- 6 Daniel Gordis, "Conservative Judaism: A Requiem," *Jewish Review of Books*, Winter 2014, <http://jewishreviewofbooks.com/articles/566/requiem-for-a-movement/>.
- 7 Pew Study, pp. 32-33, 60
(נראה גידול במספרם של "יהודים חסרי דת" אך רמות נמוכות של חברות בארגונים יהודיים, למעט בתי כנסת, ורמות נמוכות יותר של תרומות לארגונים יהודיים)
- 8 Steven M. Cohen, Jacob B. Ukeles and Ron Miller, UJA-Federation of New York, Jewish Community Study of New York: 2011, Comprehensive Report, pp. 121, 122, <http://d4ovttrzyow8g.cloudfront.net/494344.pdf> (להלן "סקר ניו יורק"). המחברים של סקר ניו יורק התאימו מחדש את נתוני 1991 על מנת לשקף משקי בית ולא יחידים, ובכך לבצע השוואה מהימנה יותר עם נתוני 2002 ו-2011.
- 9 Steven M. Cohen, "What Is To Be Done? Policy Responses to the Shrinking Jewish Middle," May 22, 2014, p. 1. http://iengage.org.il/Fck_Uploads/file/What%20Is%20To%20Be%20Done.pdf במקור, חלק מהטקסט מודגש.
- 10 Laurie Goodstein, "Poll Shows Major Shift in Identity of U.S. Jews," *The New York Times*, October 1, 2013, <http://www.nytimes.com/2013/10/01/us/poll-shows-major-shift-in-identity-of-us-jews.html>.
- 11 Jack Wertheimer and Steven M. Cohen, "The Pew Survey Reanalyzed: More Bad News, But a Glimmer of Hope," *Mosaic*, November 2, 2014, <http://mosaicmagazine.com/essay/2014/11/the-pew-survey-reanalyzed/>.
- 12 שותפות עם ממשלת ישראל, <http://www.birthrightisrael.com/>, TaglitBirthrightIsraelStory/Partners/Pages/The-Government-of-Israel.aspx.

- ב־2011 הכריזה ממשלת ישראל על הגדלה משמעותית של המימון, כשהקצתה 100 מיליון דולר למסעות.
- Josh Nathan-Kazis, "Government of Israel To Give More to Birthright Program," *The Forward*, Jan. 12, 2011, <http://forward.com/news/134636/government-of-israel-to-give-more-to-birthright-pr/#ixzz3t9rDqADu>.
- "Securing the Future: The Jewish Agency's New Plan," June 18, 2010, 13 <http://www.bjpa.org/Publications/downloadFile.cfm?FileID=7247>.
- Ben Sales, "Israeli Ministry Plows Ahead with 'World Jewry' Project, Even As 14 Funding and Future Remain Uncertain," Jewish Telegraphic Agency, September. 24, 2015, <http://snipurl.com/2af6q4e>.
- ראו לדוגמה: 15 Strategic Directions for Jewish Life: A Call to Action ("Statement on Jewish Vitality"), eJewish Philanthropy, October. 1, 2015, <http://ejewishphilanthropy.com/strategic-directions-for-jewish-life-a-call-to-action/>.
- יש מי שמטילים ספק בעמידות הקשר של קהילה זו לישראל, כולל ספקנים מתוך 16 הקהילה הנוצרית־אוונגליסטית עצמה. ראו לדוגמה: David Brog, "The End of Evangelical Support for Israel?," *Middle East Quarterly*, Vol. 21, No. 2 (Spring 2014), http://www.meforum.org/3769/israel-evangelical-support#_ftnref1.
- יחד עם זאת, טענות אלה אינן זוכות לתמיכה בנתוני סקרים. אלטרמן ובראון, "תמיכת הציבור האמריקאי בישראל משנה פניה," עמ' 10–11.
- סקר Pew, עמ' 107. 17
- שם, עמ' 110. 18
- שם, עמ' 23, 48 (חישוב מספר האמריקאים היהודים על פי הדת ואינם אורתודוקסים נעשה באמצעות חיסור 12% של הקבוצה האורתודוקסית מתוך המספר הכולל של 4.2 מיליון יהודים על פי הדת).
- שם, עמ' 23. 20
- שם, עמ' 117. 21
- שם, עמ' 23, 112 (הכפלת המספר הכולל של הבוגרים בכל קבוצה באחוז התורמים לארגון יהודי, בהתאמה).
- שם, עמ' 116. 23
- שם. 24
- בתוך קבוצת בעלי "זיקה ליהדות", כ־31% אמרו שיש להם זיקה ליהדות משום ש"ישו היה יהודי". שם, עמ' 110. 25
- Orli Santo, "In U.S., Israelis Claim a Foothold," *The Jewish Week* (New York), May 26, 2015, <http://www.thejewishweek.com/news/new-york/us-israelis-claim-foothold>.
- שם. 27
- Pew Report, pp. 37, 40. 28
- Pew Research Center, "A Portrait of American Orthodox Jews," August. 26, 2015, 29 <http://snipurl.com/2af6ql1e>
- למרות שניתוח Pew אינו מחלק את שיעורי הפריזון של חרדים ולאורתודוקסים מודרניים, ניתן ללמוד מאחת הטבלאות הנכללות בו כי הסיכוי שיתגוררו במשק בית ארבעה ילדים או יותר, נכון לזמן ביצוע הסקר, גבוה הרבה יותר בקרב משקי הבית

- החרדים מאשר בקרב האורתודוקסים המודרניים – דבר המספק עדות נסיבתית מוצקה לשיעורי פריון גבוהים יותר של החרדים. יתרה מכך, סקר ניו יורק מצא עדות לשיעורי פריון גבוהים במידה ניכרת בקרב חרדים מאשר בקרב אורתודוקסים מודרניים: Jewish Community Study of New York: 2011, pp. 214-15.
- Josh Nathan-Kazis, "Orthodox Population Grows Faster Than First Figures in Pew #JewishAmerica Study," *The Forward*, November 12, 2013, <http://forward.com/news/187429/orthodox-population-grows-faster-than-first-figure/>.
- Jewish Community Study of New York: 2011, p. 216.
- משרד ראש הממשלה, הודעת הדובר, פתיחת כנס תכנון אסטרטגי של ממשלת ישראל והעולם היהודי, 6.11.2013, <http://www.pmo.gov.il/MediaCenter/Spokesman/Pages/spokestrategic061113.aspx>.
- Sam Sokol, "Pew Studying Israeli Jewry," *The Jerusalem Post*, January 28, 2014, <http://www.jpost.com/Jewish-World/Jewish-Features/Pew-to-issue-study-on-Israeli-Judaism-339664>.
- לאלה שהמינוח אינו מוכר להם – המונחים "ליטאים" (או בני ישיבות) ו"חסידים" מציינים את שני הזרמים בקרב החרדים. מקור החלוקה במאה ה־18 ובעליית תנועת החסידות, שהתאפיינה בנטייה מיסטית ובהתארגנות סביב חצרות של שושלות רבנים. התנועה החדשה קראה תיגר בשעתה על הממסד הדתי, שבתגובה התאחד סביב סמכותו של הגאון מווילנה. מכיוון שמוקד ההתנגדות לחסידות היה בקרב יוצאי ליטא, תומכי הגאון מווילנה, חרדים שאינם חסידים מכונים "ליטאים". להסבר נוסף, ראו: David Assaf, *Hasidism, Historical Overview*, The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe, http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Hasidism/Historical_Overview (מתייחס לחרדים הליטאים בשם "מתנגדים", כינוי נוסף לקבוצה זו).
- Jewish Community Study of New York: 2011, p. 223.
- שם.
- שם.
- Pew Research Center, "A Portrait of American Orthodox Jews."
- Jewish Community Study of New York: 2011, p. 220.
- Pew Research Center, "A Portrait of American Orthodox Jews."
- אולם בניגוד לסקר ניו יורק, ניתוח Pew אינו מבחין בין חסידים לליטאים, כך שלא ניתן להגיע לאימות מדויק יותר.
- במיוחד עבור אקטיביזם פרו־ישראלי, השפעת הפלח החרדי עשויה להיות מוגבלת בשל ריכוזו הגיאוגרפי. כ־89% מהחרדים מתגוררים בצפון־מזרח ארצות־הברית (ובתוך אזור זה, ייתכן שהם מרוכזים בתוך מובלעות קטנות). אפיון זה עשוי להגביל את היכולת של הפלח החרדי להשפיע על מחוקקים מרוחקים יותר. לנתונים סטטיסטיים על ההתפלגות האזורית של החרדים, ראו: Pew Research Center, "A Portrait of American Orthodox Jews."
- Sokol, "Pew Studying Israeli Jewry."
- ראו לדוגמה: Jewish Community Study of New York: 2011, p. 221.
- Steven M. Cohen, "What Is To Be Done? Policy Responses to the Shrinking Jewish Middle," p. 2.